

# PRESBITER

## TARTALMUNKBÓL:

- ◆ A presbiter kiskatéja
- ◆ Horthy Miklós emlékezete
- ◆ A hazaszeretetről
- ◆ Presbitérium és önkormányzat
- ◆ Emlékezetes presbiterek

A MAGYAR REFORMÁTUS PRESBITERI SZÖVETSÉG LAPJA

II. évfolyam 4. szám

BUDAPEST

1993. július-szeptember

## EGYMÁS VÉDELMEÉRT

*Olvasandó: Máté 5,38-42.*

A természetes emberben féktelen bosszúvágy lakik. Példa erre Nagy Lajos király feleségének szörnyű számlája:

**Középső ujjamért veje, lánya vérét,  
Piros vérem hullásáért minden  
nemzetségét!**

Ez a leszámolás lett egész nemzetékeket kiírtó vérbosszúvá. Az Ószövetség ezt a féktelen bosszúvágyat igyekezett korlátok közé szorítani. Ezért állapította meg a megtorlás jogát, az ún. *ius talionis* rendelkezését. Ezt Mózes könyvében így olvashatjuk: „Ha valaki testi sértést követ el honfitársán, azzal úgy bánjanak, ahogyan ő cselekedett: törést, szemet szemért, fogat fogért. Amilyen testi sértést követett el, olyat kövessenek el rajta is.”

Jézus korában ezt az ószövetségi törvényt talán már nem hajtották végre minden alkalommal betű szerint. Az elkövetett sérelmet pénzbírsággal váltották meg. De az együttélés elve a *ius talionis* volt. Viszont nyilvánvalóvá lett, hogy éppen a megtorlásra való törekvés tette lehetetlenné a testvéri viszony helyreállítását, mai fogalommal: a békés egymás mellett élést.

Jézus e parancs magyarázatában nem azt mondja, hogy a rosszért ne adjunk rosszat, hanem azt, hogy a *rosszért jót adjunk*. Kálvin szerint e hely legjobb értelmezője Pál apostol, amikor azt tanítja: Ne győzzön

le téged a rossz, hanem te győzd le a rosszat a jóval. Ugyanesak Kálvin mondja, hogy Jézus itt a *szenvadás útját* állítja a tanítványok elé, mert csak így valósítható meg a békés egymás mellett élés. Egész életünk-



ben magunkra kell vállalnunk a sok méltatlanságot. Jézus kiterjeszti itt a türelem törvényét, hogy tűrve tanuljunk meg türelmesnek lenni.

Jézus három példán szemlélteti a tanítványok követendő magatartását. Az egyikben a testünk, a másikon vagyunk, a harmadikban szabadságunk van megtámadva. Nézzük e három példát egyenként: „Annak, aki arcul üt jobb felől, tartsd oda másik arcodat is.” Itt a *testünk van megtámadva*, brutálisan, bántóan, megalázóan. Erre Jé-

zusnak ez a válasza: tartsd oda másik arcodat is. Azaz, ne csak oda üss, ide is üss! – „Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni alsó ruhádat, engedd át neki a felsőt is.” Itt a *vagyonunk van megtámadva*, kíméletlenül, minden emberi érzés nélkül. Az eredeti szöveg ugyanis itt azt az ingerülte alsóruhát említi, ami utolsó darabja öltözetünknek. Jézus erre azt válaszolja, hogy az ilyen kíméletlen pereskedésben a tanítvány engedje át köpenyszerű felsőruháját is, amelyet a mózesi törvény szerint legalább éjszakára vissza kellett adni, mert az takaróul is szolgált.

– „Ha pedig valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre.” Itt a *szabadságunk van megtámadva*. Az eredeti szövegben perzsa eredetű szó van, mely a kényszerszolgáltatások követelését jelenti: kényszerszolgálatot. Itt Jézus olyan esetet említ, amikor valakinek jogtalanul lefoglalták az állatát előfogatul. Gazdája csak úgy kaphatta azt vissza, ha maga is elment vele. Jézus azt tanítja, hogy aki egy mérföldnyi, azaz 1478,5 méter útra kényszerít, azzal menjek el két mérföldre, Ravasz Lászlót idézem: Ez a második mérföld az élet nagy ráadása. A kötelesen felül való élet-tékozlás. Az anyának, a hősnek, a szentnek, a barátoknak boldog, de halálos áldozata. Ezek az életnek azok

(Folytatás a 2. oldalon)

a területei, ahol nem érvényesek a józan észnek, a jognak a szabályai, mert ez az önfeláldozás világa. Mindezekben egy önarckép vonásait fedezzük fel, mely a keresztnél, a nagy sötétben kezd teljes fényrel ragyogni.

E három példához Jézus csatol egy negyediket is: Aki kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el. Amíg az első három példa arra tanít, hogyan kell a bántalmakat elviselnünk, e negyedik azt mutatja meg, hogy kell készen lennünk a segítségre. Mert a bántalmakat elviselő szív és a segíteni kész ugyanaz – ezt keresi Jézus az övéiben, bennünk.

Mondjuk ki őszintén: Mindez nagyon szép itt a templomban. Sőt annyira szép, hogy a mindennapi életben megvalósíthatatlan. De van-e jogunk így gondolkodni? Van-e jogunk félretolni Jézus parancsait, amelyek azért adtak, hogy az emberi együttélés alapelvevé váljanak. Erre azt válaszolhatja bárki: Mutasak olyan embereket, akik így élnek, akik a gonoszt jóval akarják legyőzni. Nos, mutatok. Az Anyaszentegyház történelme azt mutatja, mindig voltak, akik Jézusnak ezt a parancsát komolyan vették. Erre megint azt lehet felelni: Nem történelmi példát kérünk, minket a jelen érdekel. Nos, Istennek legyen hála, a 20. században is voltak és vannak ilyen emberek, két nevet említenék: *Mahatma Gandhi* (1869–1948) indiai politikus, a nemzeti felszabadító mozgalom kiemelkedő vezetője. A másik pedig *Martin Luther King* – amerikai baptista lelkész. Az ő nevükhöz fűződik az *erőszakmentes út*. Mindkettő erőszakos halállal halt meg, akárcsak Jézus!

*Gandhi a másik orca odatartásának* jézusi tanítását alkalmazta népe és nemzete szabadságáért vívott harcában, ezt hirdette: „Lehet, hogy sok vérnek kell folynia, amíg szabadságunkat elnyerjük, de az a mi vérünk legyen.” Gandhi felismerte, hogy *a meg nem érdemelt szenvedés*

*megvált*. Mindazt, ami alapvető jelentőségű egy nép számára, nem lehet csak ésszel elérni, szenvedéssel kell azt megszerezni, tanítja. A szenvedés végtelenül erősebb hatalom, mint a vadon törvénye. Megváltoztatja az ellenfelet és megnyithatja fülét, amit az értelem szava bezár.

*Martin Luther King* pedig arra mutatott rá, hogy ez az út valóban *szélsőséges út*. *De nem arról van szó, hogy szélsőségesek vagyunk-e, hanem arról, hogy miben vagyunk azok.* A gyűlöletben, vagy a szeretetben? Az igazságtalanság fenntartásában, vagy az igazságban. Példának a golgotai eseményeket állítja elé. A Golgotán történt drámai eseményeknél három embert feszítettek keresztre. Ne felejtjük el, hogy mind a három ugyanazért a vétekért jutott a keresztfára: *szélsőségesek voltak*. Kettőjük a romlottságban volt szélsőséges, s ezért mélyen az emberi színvonal alá süllyedtek. De egy, Jézus Krisztus, a szeretetben, az igazságban és a jószágban volt szélsőséges, s ezáltal mérhetetlenül magasra emelkedett embertársai fölé. Ilyen teremő szélsőségekre van égető szüksége a világnak.

Mit felelhetünk erre? Csak ezt: Jövel Uram Jézus, és tégy bennünket ilyen *teremő szélsőségekre* képes emberekké. Mondjuk együtt Karácsony Sándorral: „Nagyon kicsi probléma az alsóruháké annak, aki megtapasztalta, hogy az ő bűneiért egyszer megosztokodtak Valakinek a köntösén. Egy mérföldet menjek-e vagy kettőt: édes mindegy már nekem, akinek a kedvéért kereszttel a vállán a Golgotáig vándorogott Istennek Szent Fia. Adjak neked? Adok jó szívvel, úgyszólván már nekem magamnak semmim, úgy el vagyok adósodva: elengedtek minden bűnömet. Ne kérjem vissza? Dehogy kérem, dehogy, jaj volna nekem, ha az ártatlanul ontott vért megkérnék rajtam, a halálnak és pokolnak gyermekén!”

Hargita Pál  
Pápa



## FOHÁSOK

*Te, aki fölöttünk vagy;  
Te, aki egyikünk vagy;  
Te, aki vagy –  
mibennünk is,  
hadd láthassanak mindnyájan Téged  
– énbennem is;  
hadd készíthessem elő a Te utadat,  
hadd köszönjem meg neked mindazt,  
ami történik velem;  
hadd figyelhessek mindig mások  
szükségeire.  
Tarts meg szeretetedben,  
ahogy kívánságod szerint én is  
megtartok  
mindenkit az enyémben.  
Hadd irányuljon bennem minden  
a Te dicsőségedre.  
Ne essem sohasem kétségbe.  
Mivel kezéd oltalmában vagyok,  
s tiéd minden hatalom és jóság.*

\* \* \*

*Mindenható...  
bocsásd meg  
kételyeim,  
haragom,  
bűszkségem.  
Irgalmad  
alázzaon meg,  
szigorod emeljen fel,*

Dag Hammarskjöld

HAMMARSKJÖLD, Dag (Jönköping, 1905–Afrika, 1961) svéd politikus, filozófus. Hite arra ösztönözte, hogy életét „könyv megsejtelésének” szolgálatába állítsa. Mint az ENSZ főtitkára minden erejével a népek közötti békét iparkodott előmozdítani. Egyik hivatalos útján repülőgépszerencsétlenség áldozata lett. Halála után megkapta a Béke Nobel-díjat.

## AZ ATYA ISTENRŐL

Olvasandó a Heidelbergi Káté 26. kérdése és felelete

Jézus születésétől fogva Isten Fia. Isten pedig Atya, mert Fia van. Mi gyermekei lehetünk az örökbefogadás jogán, s ezért nevezhetjük Őt Atyánknak. Részünkről ez nem túlzás, nem mértéktelenség, nem érzélgősség. Ezzel a névvel a legteljesebb tisztelőadást juttatjuk kifejezésre. A Szentírás, Kálvin és a református hitvallások reálisan szólnak Istenről, ezért hívják Őt Atyának. Istennek az „atyasága” a legsajátosabb minősítése és minősége. Az Ószövetségben az atya-fogalom Istenre vonatkoztatása összefügg azzal, hogy Őt mindenkinek fölött állónak képzeltek, nevelő, segítő, támogató lelkületűnek: „Amilyen irgalmas az apa fiaihoz, olyan irgalmas az ÚR az istenfélőkhöz” (Zsolt 103,13). – Az Újszövetségben tovább finomul az atyai arc rajzolata a jövőben is gondot visel övéire: „A ti Atyátok pedig tudja, hogy szükségetek van ezekre” (Luk 12,30), így az eledelre, az öltözékre... Legfontosabb az, hogy megígéri a bocsánatot: „... bocsássatok meg, ha valaki ellen valami panaszotok van, hogy mennyel Atyátok is megbocsássa nektek vétkeiteket” (Mk 11,25). Vagy emlékezzünk arra az arám gyermeknyelvből vett szóra, amivel Jézus, majd később Pál fordul az Atyához: ABBA – („Atyám, Atyácskám”) így pl. Mk 14,36-ban, Róm 8,15-ben és Gal 4,6-ban. Ez a forma, sem a korábbi időkben, sem Jézus korában nem volt általában használatos. Vele Urunk a legmélyebb bizalmat és a legszorosabb, meghitt kapcsolatot, kötődést fejezte ki. Ahogy Jézus egész életében és minden élethelyzetben teljes bizalommal volt az Atya iránt, úgy lehetünk mi is... Hiszen „... valóban Isten gyermekei vagyunk” (Róm 8,16).

Egy életképpel azt mondhatnánk: amikor egy férfi házasságot köt egy özvegyasszonnyal, akinek már vannak gyermekei, akkor azokat is elfogadja. Talán nem azért, mert ők jók, szépek, kiválóak. Lehet, hogy mindannak híjával vannak, „átlaggyermekek”. De szereti őket, mert ők is hozzátartoznak asszonyához. Érette szereti őket is. Az Atya is így adoptál, fogad el, szeret minket Jézus Krisztusért. Azt is mondhatjuk: személyes életünknek, a világ életének tengelye, középpontja a Krisztus-esemény, a váltságmű. Innen szemlélve, ehhez viszonyítva nyílik meg, tárul fel előttünk mindennek igazi értelme: Mindenféle létezés alapja, mindenek Teremtője ugyanaz, aki... Jézus Krisztusban találkozik velünk, s Ő az,

aki Jézus Krisztusban győzelemre viszi az igazságot” (Barth Károly).

Az az Isten, aki Jézus Krisztusban nekünk Atyánk, egyben az egész világnak és személyünknek is Teremtője. Ugyanazzal a szeretettel hív létre minket, mint amivel Fiát érettünk feláldozta. Mindnyájan az Ő személyes gondolata vagyunk. Mindnyájan az Ő szeretetében fogantunk és szeretetéből születtünk. – A kisgyermek megkérdezi édesapját: – Papa, mondd el, hogy lettem én? Mire az édesapa elkezdi magyarázni az élet két sejt találkozásából jön létre... Aztán napközben a játszótéren megkérdezi ugyanezt az édesanyjától. Ő pedig így válaszol: – Mivel édesapád és én nagyon szeretjük egymást, együtt megígértük a szerető Istennek, hogy ha megajándékoz minket egy kisbabával, azt igazán szeretni fogjuk... Hát így születél meg, kisfiam... A mama a születés titkát nem magyarázza, hanem a szeretetnek tudja be. Ervényes ez a teremtésre is: a tudomány okokat, összefüggéseket, törvényeket keres, a hit azonban Isten szeretetének megnyilvánulását látja a teremtésben is.

A Krisztus-esemény az elsődleges, a világ teremtése a másodlagos. Hiszen nem a „kulisszák” határozzák meg azt, hogy milyen darab menjen a színen, hanem az előzetesen kiválasztott darab alakítja ki a díszleteket, a kulisszát. A díszletek értelme és célja a MŰ-ben, a darabban van. A teremtés így díszlet annak a műnek a méltó és kifejező bemutatásához, amit Isten az embernek kíván elővezetni: a Krisztus-eseményt, szeretetének teljességét, tökéletes művét. Ezzel a győzedelmes, bár sokszor drámai Krisztus-művel szólít meg Atyánk minket, erre várja válaszukat...

A Krisztusban magát nekünk kijelentő Isten Atyánk, a világ teremtője, menny és föld Ura. Ezért mindig és mindenütt fennhatóságának területén vagyunk, felségterülete kozmikus. Védelme alatt állunk Jézus Krisztus tulajdonaként mind életünkben, mind halálunkban a démoni erőkkel szemben. Ez a hitbizonyosság szabadít fel minket a spirtiszta befolyások és szellemi szorongások zsarnokkodása, kiskirálykodása alól. Ezért nincs szükségünk semmiféle amulettre, még nyakunkba akasztott aranykeresztre sem. Ezért nem függünk a horoszkópoktól. Aki bízik az Atyában és a Fiában, annak az élete nem úgy fut le, ahogy a csillagokban van megírva. A természeti törvények is fennhatósága alatt állnak, s nem for-

dítva. Semmit sem kételkedünk efelől: az az Atya, aki a világot magának és nekünk avégre alkotta, hogy az a NAGY TALÁLKOZÁS helyszíne legyen, gondoskodik rólunk. „Mind testi, mind lelki szükségemet beteljesíti”.

Mindenhatósága nem elvont fogalom, nem szellemi kiterjesztése, emberi-képzeletbeli megsokszorozása hatalmának. Ő erre nem szorul rá, mi pedig nem vagyunk képesek felfogni a végtelent. Mindenhatósága: Jézus Krisztusba „belerajta” önmagát, s egyben Őbenne leleplezte önmagát. Mindenhatóságának jele a kereszt. Mindenhatóságának jele, hogy Ő a Magasságos a mélységbe száll, de ott is Úr. Mindenhatóságának jele, hogy Jézus Krisztusban állandó mértékünk, de egyben kegyelme-sen ítélő Pásztorunk.

Azt a világot, amit teremtett, igazgatja is. Uraikodik a rossz fölött, korlátok között tartja. Bizonyosak lehetünk abban: akár sorscsapásként élünk át valamit, akár saját magunk bűneit szenvedjük meg, Atyánk tudja, mit miért ad, s mit miért nem akadályoz meg. A lélekszaggató tapasztalásoknak, pokoljárásoknak az a céljuk, hogy belsőleg elszakadjunk rabtartó erőinktől, önző kis világunktól. Az a cél, hogy még szabadabbak legyünk az Ő számára. Ezért írták eleink ezt a vígasztaló hitvallást: „mindazt a rosszat, amit e siralomvölgyben rám bocsát, javamra fogja fordítani.” Ez hitbizonyosság! Ezt megcselekszi, mert mindenható Isten és hűség Atya egy személyben – Atya Isten Ő. Boldogan valljuk azt, amit a híres német természetűdős hívő alázattal írt le a természet történetéről szóló könyvében: „Isten nincs az ember kezében, de az ember Isten kezében van” (C.F. von Weizsäcker). Ez a kegyelem. Nem mi rendelkezőnk Vele, hanem Ő mivelünk. De Ő nem parancsol, nem gyakorol erőszakot, hanem szeretetének pásztorbotjával terelget, mert hűség Atya Isten. Szelíden vonz, kivon a földi csapdákból. Erre a mindenható hűségre énekünkkel válaszolunk:

„Nagyobb kegyelem ennél mi lehet, / Hogy a bűnös tehozad úgy mehet, / Mint Atyához, aki könnyen könyörül / És szerelmes fia kárán nem örül. / A terhes kereszt alatt levőknek, / Inség, betegség alatt nyögőknek / Az az egy gondolat ad könnyebbséget, / Hogy Atyjuk vagy s látsz bajukban jó véget”.

(481. dicséret 2. vers)

Békefi Lajos



# HORTHY MIKLÓS

emlékezete

végso nyughelyre temetése alkalmából  
(Kenderes, 1993. szeptember 4.)

A két világháború közötti időt személye és szerepe változatlan-ságával Horthy Miklós tölti ki. Nem lehet tehát úgy beszélni a korszakról, hogy ne beszéljünk róla. Róla pedig nehéz beszélni, mert úgy tómbol ellene a mester-ségesen szított gyűlölet s a hazug-ságoknak és rágalmaknak olyan hegyeit rakták neve fölé, hogy aki róla nem mond rosszat, a bőre ép-ségét veszélyezteti. Én pedig szem-élye iránt szeretettel, pályája iránt jóindulatú tárgyilagossággal beszélek róla...

Mikor minden összeomlott, 1918-ban hazakerült Kenderesre, nem „hallgathatta a fű növését”, hanem belevetette magát az ak-cióba. Körülötte kialakult a ma-gyar honvédség magva.

Előbb fővezéri, később kor-mányzói megbízást kapott s ott áll-tott a roppant feladat előtt: talpra állítani az országot, amelyet a vesztett háború, a megcsónkítá-sok, két forradalom s körülötte a kisanant halálgyűrűje Mohácsnál szörnyűbb veszedelembé döntött. Nem volt jogász, nem volt politi-kus, nem volt államszervező, nem volt diplomata és nem volt köz-gazdász, csak csodálatos ösztön-nel bírór, bátor, becsületes, bölcs magyar úr, aki hitt a maga rendel-tetésében és nemzete jövőjében. Rendkívüli szeretetreméltósága magához kötötte és lefegyverezte ellenségeit, sokszor elképesztő

őszinteségével, amellyel mindig megmondta véleményét, elérte azt, hogy mindenki mindenkor tisztában volt vele, abszolút előke-lősége, gavallériája megőrizte minden bizonytalan látszattól, vagy bizalmatlanságtól; önismere-te attól, hogy elteltjen önmagával és ne hallgasson bölcs és jóindu-latú tanácsosaira. Nemzete életé-ben háromszor kellett sorsdöntő ítéletet hoznia. Mikor a király-puccs alkalmával a nemzet létér-dekéért elejtette koronás királyát, akihez minden vércseppjével hű volt; mikor a nemzet sikertelenül bár, de minden erejével vissza akarta tartani a hitleri politika ha-lalos kardjától; mikor – fájdalom későn – fegyverszünetet akart köt-ni az oroszokkal. A nehézségek fokozódásával fogyott ellenálló ereje és aktivitása. De kormány-zása utolsó felvonásáig a magyar nép nagy többségének a szere-tete és lelkesedése fogta körül s benne a maga fajtájának repre-zentánsát ismerte fel, akire rábíz-ta sorsát...

Minden nagypénteken temp-lomba jött, úrvacsorát vett, rende-sen fizette egyházi adóját a budai gyülekezetben, perselypénz-vált-ságát a Kálvin téren.

Természetes, hogy mikor elő-ször vett úrvacsorát, előtte való nap pontosan elmondtam, mit kell tennie. Annyi szem csüngött az ünnepélyes aktusnál a kor-mányzón, hogy nem lehetett bi-zonytalankodnia s ott várni a kalauzólást. (Nincs fogalma a zsú-foltságról annak, aki nem látott egy nagypénteki úrvacsoraosztá-sos istentiszteletet a Kálvin téren. S a kormányzó ott ült a gondnoki székekben a gyülekezet tagjai kö-

zött. Kinyújtott kar távolságra egy ismeretlen emberekből álló tö-megtől. Rendőri védelem nem volt már, csak a be- és kimenetel szabadontartása. Majdnem egy negyedszázadon át ez minden év-ben pontosan megisméltődött anélkül, hogy merénylet megkísérlésének vagy erre vonatkozó szándéknak nyoma lett volna.) El-csodálkozott, mikor mondtam, hogy az Úr asztalához csak úgy járulhat, ha oldalfegyverét leteszi. Ott ült a gondnoki padban, körülötte presbiterek és egyszerű hí-vek, sohasem félt merénylettől, mi féltünk. Lehetek, akik elhitték a politikai alapon róla terjesztett rá-galmakat, de azt saját tapasztalatomból tudom, hogy az igaz magyarok szerették és becsülték őt. Ő is a magyar parasztot tartot-ta a világon legkülönb emberfaj-tának.

Az a rokonszenv és tisztelet, amit a magyar nemzet roppant válságok között is állandóan ér-zett Horthy Miklós és Bethlen István iránt, bizonyosága annak, hogy milyen reális politikai erő a bizalom. Ezt a bizalmat senki sem parancsolta, vagy erőltette, ez önként fakadt a nemzet lelké-ből. Nem egy osztály tulajdonsá-ga volt, ahol szabadnak érezte magát a magyar lélek, mindenütt megfogant. Pártfegyelem, propa-ganda megpróbálhatja kiírtani, vagy elfeledtetni, de csak addig, míg „meg nem szólalnak a kö-vek”.

Ravasz László

(Részlet a szerző „Emlékeztem”  
c. kötetéből, Bp., 1992.)

# A hazaszeretet nem nacionalizmus!

A Krisztusban nyert ajándék teljesebb megismerése politikai vonatkozásban is felébreszti és fokozza felelősségtudatunkat.

Ez a felelősségtudat korántsem általános a keresztyénségben. Voltak minden korszakban olyanok, akik a keresztyénséget lényege szerint apokaliptikus mozgalomnak tartották, nem a külső világ, hanem a vallásos élet belső világa érdekli, a politikai vetélkedéstől elfordul és Isten közelebbi országára függeszti tekintetét. Tertullianus, a neves egyházi atya mondotta: „Semmi sincsen tőlem távolabb, mint a respublica”. Ez a „lelkiség” mint az eddigiekből is látszik – nem a Biblia lelkisége. Cáfolatás helyett jobb lesz, ha Tertullianusékkal szemben mindjárt előadjuk a nemzetre és a nemzeti érzésre vonatkozó keresztyén tanítást és aztán három pontban összefoglaljuk politikai hivatásunkat.

Esetünkben az állam a magyarság életének jogi formája. Az államért való felelősség a magyarságot való felelősség is, a felsőbbiségért mondott ima népünkért való könyörgés is. De egyebekben is vállalnunk kell a vonatkoztatást: a mi magyarságunk bármily kedves és féltett kincs nekünk, nem önmagában és nem önmagáért jó. Sőt természete szerint éppoly démonikus, éppúgy a bűn átkával vert, akár az állam. Ezt tárgyilagosan tudomásul kell venni minden magyarozkodás és szépítgetés nélkül. Edes anyanyelvünk, amely történelmünket őrzi, lehet a civódásnak, egymás rágalmazásának, a dolyfnek és istenkáromlásnak is eszköze. Atyáink földje válhat a kezünkön olyanná, hogy éppen a java magyar nem leli honját e hazában.

De még ha nem a nyelvet s hazát megrontó bűnökre, hanem a magyar lélek kedves virágaira: dalainkra, meseinkre, általában népi hagyományainkra és művészetünkre gondolunk, akkor is meg kell mondanunk: Isten nem dalainkban és táncainkban, nem a mi lobbanó lelkesedésünkben és nagy nekibúsulásunkban gyönyörködik. Ő nem azokat szereti, akik a magyar jelleget hünen kiabrázolják, hanem akik szent akaratát áthágták ugyan, de vágyódnak Ő utána s most már kész a szívük az Ő szolgálatára. Ez a szolgálat pedig sokkal több, mint egy nemzeti eszme megvalósítása.

Nyugodtan kimondhatjuk: mindaz, ami igazán döntő jelentőségű egy nemzet életében, nem vezethető le a népi jellegből. A 16. és 17. század nagyszerű prédikátorait, vagy vallásszabadságunk kiharcolóit nem lehet fajiságunkból levezetni. Ők többek, mint a magyarság virágai, ők felülről való ajándékok. Hozzá meg, az ilyen csodálatos ajándékok sohasem válnak tulajdonává annak a népnek, amelyben végbementek, ha még oly kegyelettel övezik is emléküket. Prédikátorok, hit-hősök élete példáját nem csodálni, hanem követni kell. A puszta hagyománytisztélet éppen az aktuális döntések szükségességéről vonhatja el a figyelmet. Márpedig a népek nem a

## A HAZAFI

*Néki tehetséget idegen földékre pazarlá,  
Méltságra mehet, nyerhet aranyt, hűreket.  
Ő, de muló fény az, minden balesetben  
eloszlik.  
Mely gyökéret nem hajt, véle onyész neve is.  
A haza oltárán örökön ragyog a nemes élet,  
Mely szentelve magát, néki javára hevült;  
Es ha magas bért nem lész is mindjárt, ha  
korodnak,  
Irigyő nyelvéen érdemed alkonyodék,  
Hátra ne lépj, inkább kettőztesd minden  
erődet,  
S egy buzgóbb maradék didja hűség  
porodat.*

Kisfaludy Károly, 1820

múltból, hanem az ilyen döntésekből élnek. A múlt segítheti őket ezekben a döntésekben, de akadályozhatja is.

A kritikai megjegyzésekkel mindössze utalni akartam arra az ítéletre, amelyet a Biblia tartalmaz. Sommásan áll előttünk ez az ítélet Izrael történetében. A Biblia csak egy választott népet ismer; mi magyarok nem vagyunk Isten választott népe, s a többi nép sem az. Gondoltunk már arra, milyen súlyos ítélet rejlik ebben a tényben? Izrael kiválasztása azonban nemcsak ítélet, hanem kegyelem is. Isten a népek világában felállította uralmát, Jézus Krisztusban egy népfia- és tagiaként szállt le hozzánk és megküzdött értünk bűnnel-halállal. Ez a nagy történelmi fordulat, amely minden népre kihat. Nem abban az értelemben, mintha a népek egészük-

ben Krisztushoz térnének és meghódolnának hatalma előtt. A népek története sohasem azonosul az údváltással. De szent mag, gyülekezet alakul az ő királyi uralmának jeléül, s a gyülekezeti tagokban megszentelődik az is, ami népünkhöz köti őket. Ezen a keskeny úton s ebben az elhatárolt értelemben jelent engesztelődést a Krisztus-hit a magyar voltunkra is. Tehát ebben a vonatkozásban sem szabad hitbeli érdektelenséget és közönyt feltételeznünk, sőt éppen a Krisztus-hit kapcsol bennünket eltérhetetlen kötelekkel magyarságunkhoz. Tárnyilagosan látatja népünk nyomorúságát, igazi, mert krisztusi szeretetből fakadó felelősséget ébreszt bennünk és megsokszorozza magyarságunkban való örvendezésünket. Most csak erről az örömről pár szót.

A keresztyén ember sokkal többet tud a bűn közösségbontó és széjjelválasztó erejéről, mint bárki más. Hogyne örvendezne éppen ő az anyanyelv ajándékának: az egymásra találásnak, a megértésnek? Sokkal kevesebb szóból érthetjük meg egymást egy másik magyarral, mint bárki más idegennel. Hamarabb érzünk bizodalmat egymás iránt, közös szokások és hagyományok kapcsolnak egybe, hofitársak vagyunk. – Tudjuk, korlátolt közösség ez, hiszen a honfitárs is sok tekintetben talányos és idegen marad számunkra; igen korlátolt, de mégis boldogító. A hitbeli közösséget nem szabad kijátszani ezzel szemben: egyik sem pótolhatja a másikat. Éppen a hívó lát súlyos Istencsapást abban, ha népe életrendje széttorik. Magyarság iránti szeretetünk tehát nem az, amit nacionalizmusnak szoktak nevezni, hanem valami más s valami több ennél: egy darab istentisztelet, amely alól nem vonhatjuk ki magunkat...

De jegyezzük meg, mint ahogy a bábéli történetben nem nacionalizmust hirdet a Biblia, a pünkösdi csodában meg nem antinacionalizmust. Nem is a kettő keverékét, hanem valamit, ami mind a kettő fölött magasan áll: azt, hogy Urunk van nekünk. Urunk van, akiben menedéket találhatunk, tört erejű, vétkes és megalázott, de mindezideig kegyelmesen meghagyott magyarságunkkal.

Dr. Török István

# A MAGYAR CSERKÉSZCSAPATOK SZÖVETSÉGÉRŐL



Eredetileg egy magyar cserkészszövetséget szeretnénk volna, de miután elhagytak bennünket azok a – zömmel katolikus, néhány konkrét esetben fasiszta érzelmű – cserkészvezetők, akik jelenleg is a Magyar Cserkészszövetség nevet viselő külön szövetség élén állnak, kénytelenek voltunk munkánkat a bíróságon kapott új néven folytatni. Ma már jobban is szeretjük a Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége nevet: jobban kifejezi a szövetség demokratikus alapállását. Mi nem valamilyen központi irányitottságú, totális hatalmú szervezetnek képzeljük el a szövetséget (ez az egyik lényeges különbség a két szövetség között), hanem az egyes cserkészcsapatok, ill. fenntartó testületek autonómiáját, önállóságát hangsúlyozzuk. Az önálló csapatok lépnek szövetségre egymással, s ez meghatározó Szövetségünk életében. Ezeket az elveket és irányzatokat képviseltük a régi magyar cserkészszakban (ebben nőttünk fel, én pl. a pápai református kollégiumban, annak a cserkészcsapatában, majd az Eötvös Kollégiumban lettem a demokratikus szabadságjogok elkötelezettje).

Mi is hát a cserkészlet? Hol helyezkedik el a serdülő magyar ifjúság – elvileg lehetséges – egyesület-típusai között? Ezeknek nyilvánvaló célja, hogy lehetőséget, keretet nyújtsanak az ifjúság tanórán kívüli, hasznos testi-lelki neveléséhez. (Nem árt, ha itt következő vizsgálódásunkhoz régi protestáns kollégiumaink ifjúsági életét is szemügyre vesszük.)

A testi nevelődést fő célnak tekintő egyesületek élén régi kollégiumainkban is a sportkör állt. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a cserkészcsapat nem foglalkozott egészséges testedzéssel, sportolással a különböző labdajátékoktól ügyességi játékoktól kezdve egészen a kirándulások, nagyobb túrák erőpróbáló vállalkozásáig. Ne feledjük azt se, hogy volt és van a cserkészletnek „sportoló”

ágazata is (pl. a vízi- vagy a repülő-cserkészlet). Ezekon kívül is az egészséges testi életre, testápolásra készletti valamennyi önként jelentkező tagját a cserkészcsapat. Am sem a sportolás, sem a testápolás nem fő célja a cserkészletnek; ez a fő cél – az alapító Bi-Pi szándékának megfelelően – a lelki nevelődés bonyolultabb világában keresendő.

Lássuk tehát a serdülő ifjúság lelki nevelődésének lehetséges egyesület-típusait! Karácsony Sándor, a magyar neveléstudomány ismert, kiemelkedő alakja *A mai magyar ifjúság lelki arca c.* művében (1937) megállapítja, hogy egy (vagy sok) ifjunak értelemi, érzelmi és akaratú megnyilvánulásairól beszélhetünk: lelki élete ebbe a három kategóriába sorolható. Fontos megjegyzése, hogy a lelki élet ettől függetlenül természetesen egységes, de ez a három része jól elkülöníthető. Hozzáteszi, hogy megfigyelhetjük még az ifjúság „lélek alatti közérzetét és lélek feletti hitét”.



Ha már most ezek szerint vizsgáljuk régi református iskoláink egyesületeit mint a tanórán kívüli nevelődést szolgáló kereteket, az látjuk, hogy ennek az öt kategóriának felelt meg a régi egyesületek is, és köztük helyezkedett el a cserkészlet is.

Az értelemi nevelődésnek immár 200 éves diákgyesületei az önképzőkörök, amelyeket az önkény 1948-ban egy tölvonással megszüntetett. (Elmondtam már többször a régi köröket, diáktársaságokat éleztetve, hogy a Bach-korszakban is csak pár éves szünetelésre tudták kényszeríteni őket, bezzeg a kommunista örületnek sikerült évtizedekre megnevelni az ifjúság ilyen önkéntes kezdeményezőit.) A reformkorban még a társaság nevet viselték. (Példaképek lehettek az írók különböző társaságai.) Először a soproni ev. liceumban 1790-ben alakult Magyar Társaság állt, ezt követte később a debreceni Olvasó Társaság, a sárospataki Szépművelő, a pápai Képzőtársaság stb. Ezek a protestáns iskolai diáktársaságok voltak tehát az első önképzőkörök. Ez az új név a kiegyezés után vált általánossá. Némiképp rokonnak ma a különböző, tanári irányítású szakkörök, amelyek azonban – szerintem – nem helyettesíthetik a demokratikus hagyományú önképzőköröket.

Kérdhetnénk: a cserkészlet nem fejleszt az értelem? De, természetesen!

Említettük már, hogy a különböző lelki tevékenységek egységes lelkivilág megnyilvánulásai; a nekik megfelelő egyesület-típusok sem különíthetők el mereven. A cserkészletnek is sok ismeretet kell gyűjtenie, hogy megfelelhessen az önként vállalt cserkészlet követelményeinek. A cserkészlet azonban mégsem elméleti munka, nem a szellemi alkotások színhelye és előadó fóruma, mint az ön-



képzőkör, hanem gyakorlati élet a szabadban.

Még régebbi hagyományuk volt úsi iskoláinkban az érzelmi nevelődést szolgáló egyesületeknek. Gondoljunk a híres kántusokra, kis és nagy zenekarokra, az iskoladrámákra, iskolai színjátszásra. Ezekhez később rajkörök, újabb néptáncgyűttesek és más, az esztétikai nevelődést fő célként szem előtt tartó egyesületek csatlakoztak. Természetesen a cserkészlet is kivette a részét az esztétikai, érzelmi nevelésből: voltak pl. híres cserkész-zenekarok. Értékes érzelmi nevelést szolgáltak a jellegzetes cserkész-táborítúzek, különösen a regőscserkészlet kibontakozása után.

Mi különbözteti meg tehát a cserkészletet az ifjúság testi, ill. értelemi és érzelmi nevelődését fő célként kitűző egyesületektől? A cserkészlet fő célja (a lelki élet harmadik kategóriájának megfelelően) az akarat (jellem, erkölcs) nevelése az önként vállalt tíz cserkészlet törvény és fogadalom alapján. Vagyis akármilyen tevékenységet folytat, fő célja marad (ha igazi cserkészlet) a cserkészlet erkölcs, a törvények és a fogadalom szerinti élet.

Formáját – zseniális pedagógiai érzéssel – megalkotta már Bi-Pi. A cserkészlet alapegysége a 8–12 tagú óra, amelyben nagyobb cserkészlet vezetgetik, irányítgatják a kisebbeket; 2-3 órsból raj, 2-3 vagy több rajból csapat alakul. Ezeknek a csapatoknak szabad társulása az országos szövetség, vagy – mint az európai országok többségében – 2-3-4, egymástól egyben-másban különböző szövetség, amelyeket közös tanács (council, federation, Dachorganisation) kapcsol egybe; így lehetnek országoként tagjai a Cserkész Világszervezetnek (World Organisation of Scout Movement, WOSM), amely jelenleg Genfben székel.

Dr. Bodolay Géza

(Folytatjuk)

Amikor presbiterekké lettünk, Isten kiválasztásának tettünk eleget. Elfogadtuk az Ő hívását a szolgálatra.

A presbiteri szolgálat mindig nehéz és fontos feladat volt, de különösen a mi életünkben az, mivel ma nemcsak a gyülekezet belső ügyei képezik a feladat fő súlyát, hanem a gyülekezet missziói szolgálata is, mely külső kapcsolattartást jelent a gyülekezeten kívül élőkkel, más hitű, vagy hitetlen közösségekkel. Ezt a szolgálatot csak úgy teljesíthetjük, ha a világi fórumokon is részt veszünk, s életünkkel, szolgálatainkkal azon munkálkodunk, hogy Isten neve mindenütt, minden helyen dicsőíttessék.

## A személyes bizonyágtétel

alapján kialakulhatnak eredményes együttműködések társadalmi szervezetek és presbitériumok között. Nem szabad tovább engedni azt a felfogást, hogy a társadalmi vezetés csak Isten nélküli lehet. Ott kell lenni az önkormányzatokban is a vallásos lelkiütközéseknek. Presbitereink részvétele a társadalmi funkciókban természetessé teszi az egyház jelenlétét. Nem egészséges az, ha a lelkész vesz részt a funkciók betöltésében. Világi presbitereink képviseljék egyházunkat minden fórumon. Ha a presbiter világi megbízásokat vállal, lehetővé válik az együttműködés gyülekezeten kívül élő emberekkel is, mivel a presbiter az, aki nemcsak szavaival, hanem egész életével tud segíteni más elképzelésű emberek hitre jutásában. A presbiter az az ember, akinek az egész élete kirakatban van, így figyelnek fel a hitben élő presbiter életére és vonzóvá lehet ez az életmód mások számára is. Legyen irigylésre méltó a presbiter élete, aki a megpróbáltatásokat is hittel tudja hordozni, de csak arra az emberre tudnak figyelni, aki nem elkülönülten él, hanem ott van a világban. Résztvesz a falu életének és sorsának viselésében, aki nemcsak rendszeres úrvacsorázó és templomba járó presbiter, hanem beleszó a falu ügyeinek irányításába, akit érdekel az iskolai nevelés formája és iránya, aki figyeli a település egész-

ségügyi helyzetének alakulását, aki bizalommal keresi meg a polgármestert javaslataival, tanácsaival a gyülekezet és a falu előrejutása érdekében.

**Ha találkoztunk és elfelejtettél,  
semmit sem veszítettél.  
De ha Krisztussal találkoztál  
és Őt elfelejtetted,  
MINDENT ELVESZTETTÉL!**

Az önkormányzati tag és polgármester legyen ott rendszeresen az igehirdetéseken és éljen rendszeresen úrvacsorával, legyen gondja a közösség ügyein kívül a gyülekezetre is.

Igy egészséges együttműködés jöhet létre a presbitérium és az önkormányzat között.

Természetesen ilyen ideális együttműködést még nem mindenütt tapasztalunk, de kellő odafigyeléssel néhány éven belül elérhetjük ezt a békességes együttműködést.

A demokratikus eszmék gyakorlatban való alkalmazásában az egyháznak van legnagyobb ismerete.

## Évszázadokon keresztül a legdemokratikusabb választások az egyházban voltak

és vannak ma is. Debrecen város főbírája a református egyház gondnoka is volt egy személyben. Már az 1800-as években így a város és egyház együttműködése természetesen jobb volt, mintha különböző világnézetű emberek kezében lett volna a vezetés. Ma is szüksége van a gyülekezet jogainak képviselője céljából, hogy a települések vezetésében presbiterek képviseljék a gyülekezetet. Isten ügyének érdekében a földi anyaszentegyházat óvnunk kell az ellenséges megnyilvánulások ellen. A szeretetben való szolgálat minden eszköznél jobb a presbiter feladatában.

## Gyermekeink hitre való nevelése

a legnagyobb feladat, mert a jövő gyülekezete függ ettől. A falusi önkormányzati iskolákban olyan peda-

gógusokra van szükség, akiknek szívügye a hitre való nevelés. A nevelés vonalán is ott kell lenni fiatal presbitereknek, résztvenni az iskolaszék munkájában. Ne feszült ellenségeskedés, hanem baráti kapcsolatok alakuljanak ki a presbiter, a szülők és a pedagógusok között.

A presbiter jelenlétéből mindenhol sugározzon ki Istentől kapott ereje, ne politizáljon, de közérdekű tevékenységével váljon népszerű vezetővé falujában.

Hivatástudatát úgy értékelje, hogy soha ne legyen megelégedve szolgálataival. Tevékeny, áldozatkész, imádkozó és példás életű presbiterekre van szüksége a magyarországi református egyháznak. Nemcsak ötleteket adó, hanem

## feladatokat végrehajtó presbiterekre

van szükség. A példás presbiter köztisztviselőben álló állampolgár is, akire a falu népe is figyel.

Az én településem vonatkozásában addig jutottunk, hogy a polgármester és a gyülekezet teljes egyetértésben van, önkormányzatunkban több presbiter van, aki szívén viseli mind a gyülekezet, mind a település sorsát.

Nekünk presbitereknek az együttműködés érdekében tett ténykedésünk legjobb eszköze a krisztusi szeretet gyakorlása. Nagyobb eredményeket semmilyen eszközzel nem tudnánk elérni, mint a szeretet gyakorlásával.

Minden emberhez szeretettel közeledve, még a nem szócskát is ki lehet mondani simogató hangon, de lehet törként szűrva is. Nekünk minden dolgunk szeretetben kell végbemennie, akkor lehet boldog, gyümölcsöző együttműködés, ha ez a szeretet nincs kizárva ebből az együttműködésből.

Kívánom, hogy SZABOLCS-BEREG presbitériumai találják meg minél előbb ennek az együttműködésnek kedvező lehetőségét! Csak így élhetünk és szolgálhatunk gyülekezetünk és hazánk javára, csak így várhatunk Istenünktől áldást életünkre és közösségeink életére.

**Balla László**  
tiszakanyári gondnok

# GYÜLEKEZETI ÉLETJELEK

A magyar református eklézsiák évszázadok óta forrásértékű írásos emlékeket őriznek. A protokollumok (= jegyzőkönyvek), a mátrikulák (=anyakönyvek), valamint a diáriumok (=naplók) fölbecsülhetetlen értékkel bírnak, olykor perdöntő adatokkal szolgálhatnak egy-egy vitás történelmi kérdésben.

A lelkipásztorok és presbíterek tiszte, felelőssége, hogy foglalkozás nélkül, sértetlenül hagyományozódjanak nemzedékről-nemzedékre az elődök „dokumentumai”. A múlt tanúbizonyosságai jelenünket és jövőnket gazdagítják.

Vigyázzunk hát, legyünk körültekintők a régiségek selejtezésével! Irányítsuk most figyelmünket az időszaki kiadványokra! Ha egy gyülekezet „nyomtalanul” él, ott vagy nincs miről számot adni, vagy felelőtlen az egyházi vezetés, mert véka alá rejtje a bizonyágtétel égő szöveit. Az esperesi vizitációk során igenis számon kell kérni az ügyviteli hanyagságokat! De azt is méltányolni kell, ha a gondosan vezetett, kötelezően megírandó jegyzőkönyveken túl még újságokban is napvilágot látnak az eklézsiában történt tanulságos események. Nem hivalkodásról, magunk matogatásáról van szó, hanem arról, hogy egymás hite és példája által építse egyikünk a másikat.

Számos egyházközösségben tekintélyes gyűjteményt lehet előmutatni körlevelekből, kis híradókból, szórólapokból, vendégkönyvekből, időszaki kiadványokból. Ezeket ügyes

szerkesztéssel, érdekes, látványos kiállításon is bemutatathatjuk a gyülekezeti teremben. Az ünnepkörök vagy évfordulók nagy-szerű alkalmat kínálhatnak. Az eklézsia életének szívrerése do-bog a képek és betűk bizonyágtételében.

Mitől kell óvakodnunk? – A gyülekezeti időszaki kiadvány semmiképpen se legyen idegen, ismeretlen újságokból kinyírbált jellegtelen képek, semmitmondó „vallásos” (?) cikkek gyűjtemé-nye. Nem kell reklámszerű „fantázia-névre” törekedni; a talá-nyosság lehet meghökkentő, – de minek ez?! Fájdalmasan száználmas a sajtóhibákkal, fogalmazási gyarlóságokkal éktelen-kedő lapocska. Bosszantó, ha fűzfapoéták „adják el” benne sehol másutt nem közölhető „verseiket”. Az se lélekemelő, ha a vé-ge-hossza-nincs „elmélkedések”, „vallomástételeknek” dicsőített szövegmennyek kiszorítják az adatszerű, eszméletű beszámolókat. „Minden Demoszthenésznel szebben beszél a tett!” Ami pedig a rajzokat, illusztrációkat, vagy a címlap ábráit illeti: hiába szebb (?) egy „csicsás” tájkép, mint az esetleg kevéssé mutatós templomkép (kelyhek, tányérok, terítők felvétele), – a gyülekezeti sajtósság, valóság mindennél előbbre való. Egy ütött-kopott templomkülső, vagy belső fotója nyilván nem gyönyörködtető felvétel, de serkentheti az atyafiak lelkiismeretét: tessék elkezdeni a felújítást!

Hegyi-Füstös István

## Ki a megtért ember?

kérdezte tőlem egy fiatal barátom. E kérdést olyan egyháztag, presbíter tette fel, aki az ifjúsági- és gyermekmunkából tevékenyen kiveszi a részét.

A kérdés nem költői, hanem nagyon is személyes indítékú volt. Vigyázni kellett arra, hogy a válasz ne bántson, viszont a Szentírás igazságát fejezze ki!

Válaszom (nem szószertint) így hangzott:

A megtért ember

- úgy ismerte fel bűneit, hogy azok őt kárhozatra juttatják („a bűn zsoldja a halál” Róma 8:26);
- átélte azt, hogy a Pilátus udvarában vert, „köpött” Jézus az ő bűneit hordozza és szenvedte érte, helyette azt a büntetést, amit neki kellene viselni a kárhozatban („Ő megsebesített bűneinkért, megrontatott a mi vétkeinkért ...” Ésa. 53:5);

– szívvel fel tudta mérni azt a mérhetetlen szeretetet, ami alapján Jézus halálba adta az életét érte („aki szeretett engem és önmagát adta értem” Gal. 1:4);

– összetört, de hálás szívvel nem tudott mást mondani a kereszten függő Jézusnak, mint: „itt van szívem, neked adom, Uram”;

– e döntés után teljesen új életet kezdett Megváltójával s a Vele való életközösségben bűnei eltörlésének és az üdvösségnek boldog tudatában követte Őt.

E válasz után a barátom szomorú, lehangolt lett.

Tapasztalatom, hogy evangélizációkon, konferenciákon a hallgatók egy részében életreszóló odaszánások történnek, másik részében is felmelegszik ugyan a szív. „Szép” az, amit hall, „érintést” is kap, DE DÖNTÉS NEM SZÜLETIK. Ennek ellenére vi-

szont kijelenti, hogy megtértem! Ki merné ezt akkor megkérdőjelezni? Ám később mindenképpen kiderül, hogy megtörtént-e a „beoltás”, mert ha igen, akkor megjelenik az új élet gyümölcse, aminek lényege a Krisztussal való élet-közösség („aki énbenem marad, én pedig őbenne, az terem sok gyümölcsöt...” Ján. 15:5). Ha pedig nem jelenik meg, akkor ez annak a jele, hogy „a vessző csupán érintette a szőlőtövet”.

A megtért, újjászületett ember lényege Jézus Krisztus („élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus” Gal. 2:20). A világot és saját magát is az Ő szemével nézi, értékeli. Mint tanú él az emberek között, azzal a céllal, hogy mások is megismerjék életük Megváltóját („tanúim lesztek” Ap.Cs. 1:8).

Vándor Gyula

## NEMESNÉPI ZAKÁL GYÖRGY

(1762–1822)

Vas-megye délnyugati szegletében található az egykori 18 aprótelepülésből álló történelmi Őrség. Ennek egyik fontos települése: Bajánsénye. Neve két ősi magyar név összevonásából keletkezett. Jelzi, hogy e táj őslakói részben a honfoglaló magyarokkal érkeztek, részben az őket megelőző avarok ivadékaival. Vannak, kik e népet a háromszéki székelyekkel rokonítják. A bajánsényei templom homlokzatán különleges emléktábla őrzi Nemesnépi Zakál György emlékeztétét.

Jelentőségét így írja le tömören: Őrség őrnagya, első tudományos leírója, a senyeházi (a templom körüli település egykori neve) református egyház és iskola szervezője és építője.

Nemesnépi Zakál György népéről és elődeiről tudnunk kell, hogy elsők között csatlakoztak a reformációhoz. Csodálatos szellemi légkör lehetett itt Németújvár – a most 800 évet ünneplő, valójában római-kori – Lendva és Felső-lendva vonzásában. E három katonai és szellemi fellegvár által meghatározott háromszög közepén éltek. Jelentőségüket az is növelte, hogy a XVI. században kettőben nyomdát is létesített a reformáció! Bár e kibontakozó reménységgel véres kegyetlenséggel számolt le a habsburg-katolikus ellenreformáció (Csepreg egész lakosságát, 1200 embert végeztek ki!). Sokan szenvedtek mártírhálál, vagy éltek száműzetésben mártíréletet. Őrség megmaradt reformátusnak. A környék nagyhatalmú protestáns földesurai féltve és jószágvesztéstől rettegvé, vagy éppen a vagyonosodás ösztönétől hajtva rekatolizáltak. Magukra hagyták népüket. Nádasdy Ferencnek ez lett a veszte. Isteni esodája, hogy e 18 köcsény falu őrizte, ápolta és tanúsította Jézus nevét.

Nemesnépi Zakál György presbiter és kurátor minőségében e nép vezetője negyed évszázadon át. Őt választották meg „Őrség őrnagya” tisztre is. Ez ekkor már nem katonai rangot, hanem közeleti felelősséget jelentett. Az Őr-

nagy, s a mellette álló 12 tagú esküdttestület biztosította azt, hogy az „Eörség Districtus” – avagy a „Tartomány” népe összehangoltan éljen, cselekedjen. Nem véletlen hangzott el több alkalommal a vád: „egyháron pendülő nép”, kiknél a „religio és rebellio egy töről fakad”. Komolyan vallották: „Mindenkül az egyért, s az egy mindenkiért”. Tudjuk, hogy Nemesnépi Zakál György valamiféle jogi végzettséggel is rendelkezett. Azt nem tudhatjuk, hogy ezt Sárospatakon, avagy Debrecenben szerezhette. Mindkét helyen számos őrségi ifjú tanult.

Egyébként élte az őrségek megszokott életét: földet művelt, bivalyt és tehenet tartott, s 18 falu erdőgazdálkodását is irányította.

Császári rendelkezés értelmében római katolikus plébános kérésztelte. Az anyakönyv azonban tűzvész következtében elpusztult. Fiatalságáról sem tudunk részleteket. 1795–98 között – azaz 33 évesen lép a történelem színpadára. Ekkor jár le Eörségi tartományának 100 évre árendált szabadsága. A csákányi Battihány gróf és a győri püspökvár ura jobbágyosorba taszítaná a református Őrséget. Mentésére nincs kilátás. Nemesnépi Zakál György kapcsolatot teremt Pálóczi Horváth Ádámmal (akkor már országgyűlési küldött, református zsinati tag, és szintén presbiter). Levezetésük három évi kemény politikai küzdelem, kitarató tárgyalások tüköre. Őrség megnyeri viszonylagos szabadságát.

Miután három történelmi eklézsia visszanyeri önállóságát, Nemesnépi Zakál György saját falujában, Senyeházán is nekilát az egyházszervezésnek. E ponton tulajdon egyháza hivatalosaival is keményen kell küzdenie. Ezidőtájt minden új eklézsia sérti a már megérvők érdekeit. Ő azonban jól tudja a helyben lakó lelkes, tanító jelentőségét, az egyház jelenlétének fontosságát. 5 kis települést lelkesít fel közös eklézsia (templom, iskola, lelkész és tanítólak) építésére. Maga jelentős

anyagi felajánlást tesz. Ugyanakkor vállalja az „Építésvezető” nehéz feladatát. Megszervezi házanként a téglaegetés rendjét, a kőbányászat módját, a távoli fuvarokat. Így épül fel 1818–21 között fontos közlekedési kereszteződésben – Kőrmend, Muraszombat, tengerpart ill. Zalaegerszeg – Stájerország – a senyeházi templom. Előzőleg 15 éven át egy kis boronafalu oratórium szolgált Isten házául szintén Zakál György szervezésében.

A reménységek teljesültek. Az iskola is oly szépen fejlődött, hogy az 1860-as években már latinul is tanulhattak itt falusi gyermekek. S ezzel lehetőségük nyílt arra, hogy zökkenő nélkül folytathassák tanulmányaikat a pápai, sárospataki, debreceni kollégiumokban. (A meztelábas Pongrácz Józsi, elárvult kisfiú innen indulva lett a nagyenyedi kollégium tanára, s a híres erdélyi kántorképző bizottság titkára.)

1818-ban Nemesnépi Zakál György érezte, hogy közeledek élete vége, s küldetése teljesítésének még nagy a híja. Megírta nevezetes munkáját: „Eörséginek Leírása”. Ezt a Magyar Tudományos Akadémia őrzi. (A legutóbbi 15 évben háromszor is kiadták.) Történelem, földrajz, őrségi nyelvjárás, ünnepek és hétköznapok élete elevenedik fel lapjain. Ez tekinthető az első tudományos igényű tájleírásnak.

Még megérte, hogy 1821-ben Reformáció napján a pápai kollégiumi kórus és Arany József felsőbírói prédikátor és szénior szolgálatával felszentelték a templomot. Az 1983-ban végzett nagy felújítás alkalmával a toronygömbből előkerült sajátkezű levele az utókorhoz. Ebben beszámol azokról a hihetetlen áldozatokról, melyek credménye a páratlanul rövid idő alatt felépült templom. „Minden falatja verejték” – írja.

Nemesnépi Zakál György élete ékesen példázta, hogy a presbiter szolgálata, élete: áldozat, küzdelem, helytállás. Ezt teszi gyümölcsözővé Isten áldása.

Papp Vilmos



## Horvátországi Református Keresztyén Egyház

A háború sok változást hozott egyházunk életében. Az ország több részre szakadásával államhatárok kerültek az eddig még egymással szorosan összefüggő egyházközségek közé. Nem tarthatjuk a kapcsolatot azokkal, akik a határ túloldalán élnek, a volt Baranya-Szláviai Egyházmegye szlavóniai részével. A 150 km-es távolság több ezer km-essé bővült. Így nehéz együttműködni és nem is lehet. Ezért szükségesszülte állapot a 3000 református lélek és a 3 lelképásztor számára, hogy szervezetenként önálló egyházzá alakuljanak.

A Zsinat alakuló ülését január 30-án tartotta meg Rétfaluban. Megválasztották a tisztségviselőket. A Horvátországi Református Egyház püspöke *Lánczós Endre* lett; a Zsinat titkára (püspök helyettes, zsinati jegyző, számvéve): *Andel Károly*; missziói előadó: *Kettős János*; világi főgondnok: *Jaroslav Machacek* jogász; főgondnok helyettes: *Antal János*; a haraszti egyházmegye gondnoka lett.

(Református Élet)

## Korea keresztyénsége

rendkívüli: ez az az ország, amit az „imádság országának” neveznek, ahol az egyházak példátlan növekedést mutatnak – írta 1990-ben a Németországban megjelenő keresztyén folyóirat, az „Idea Spektrum”. A nemrég közzétett adatok szerint az ország lakossága közel 45 millió, ebből mintegy 34% buddhista, őket követik a protestánsok, jórészt reformátusok, 24%-kal, kb. 11 millióval, majd a konfucianusok 23,4%-kal, s más vallások. A katolikusok aránya 5,3%, mintegy 2,5 millió. A közölt adatok alapján megállapítható, hogy a világ egyik legnépesebb református egyháza él Dél-Koreában. Presbiter testvéreinket a jövőben megismertetjük ennek a református (presbiteri) egyháznak érdekes, tanulságos és áldásokban, bizonyágtételben, mártírokban oly gazdag történetével. Segítségünkre van ebben *Jae-Eun AHN* koreai református lelkész könyve, amivel a budapesti Református Teológiai

Akadémián 1992-ben doktori fokozatot szerzett, s címe: „A misszió elméletének fejlődése a Koreai Református Egyházban” („Die Entwicklung der Missionstheorie in der Koreanischen Reformierten Kirche”). Isten kegyelme mellett ennek a szédületes ütemű növekedésnek az indokai között ő hármat említ: 1.) a koreai keresztyénség az üldözések alatt jött létre, s azok közben fejlődött – egyrészt a kínai, másrészt a japán uralmi törekvésekkel szemben jelentette az ország, a nép megtartását; ebben hasonlatos a magyar protestantizmushoz, a „magyar vallásnak” nevezett kálvinizmushoz, hiszen nálunk a germán és a szláv befolyással szemben a protestantizmus jelentett menedéket. Az idegen és imperialisztikus befolyással szemben a koreai nép hitben kapott erőt a túlélésre, amiben az evangélikációknak rendkívüli szerepük volt; 2.) a protestáns-református irányvétel elősegítette presbiteriánus misszionáriusok szolgálata az elmúlt században az országban, s az általuk képviselt teljes engedelmesség Isten Igéje iránt; 3.) olyan történelmileg igazolt vezérelvek után vágyódtak, amelyek főként Kálvin gondolatvilágából származtak: a Soli Deo Gloria, a sola gratia, a sola Scriptura, azaz egyedül Istené a dicsőség, egyedül hit által, egyedül a Szentírást tekintjük végső és egyetlen kijelentés forrásnak – ezek megragadták a koreaiak szívét és gondolkodását. A tények arról is szólnak, hogy többféle árnyalatú református egyház van Koreában; A *Habdong-féle* presbiteri egyháznak kb. 10.000 gyülekezete van, a *Tonghab-féle* református csoportosulásnak mintegy 8.000, a *Kijang-féle* egyháznak mintegy 3.000. Rajtuk kívül mintegy 7.000 metodista, 2.000 szabadegyházi, 1.000 baptista gyülekezetet is található az országban. Később visszatérünk a református-presbiteriánus csoportosulások lelki és teológiai jellemzésére.

## Világerkölc

kidolgozását tűzte ki célul az a konferencia, amit augusztus 28 – szeptember 4. között tartottak Chicagóban, a nagy világvallások képviselőinek részvételével. *Hans*

*KÜNG* kiváló német teológus tíz tételt terjesztett elő az ülésre, s kérte ezek megvitatását. Téziseit e cím alatt sürítette össze: „Egy világ – egy emberiség – egy erkölcs”. Most néhányat idézünk a tételekből, bizonyára gondolatébresztőek lesznek:

„Azok a politikusok, tudósok, újságírók és katonák, akik világszemléletükben elhanyagolják az etikai-vallási összefüggéseket, újra és újra téves elemzéseknek, téves ítéleteknek és téves döntéseknek esnek áldozatul (pl.: Irán, Írország, Közel-Kelet, Jugoszlávia).

„Az emberiség fennmaradása érdekében *minimális erkölcsi egyetértés* kialakítása – az összekötő értékek, az alapvető normák és a személyes erkölcsi alapmagatartás alapján – elkerülhetetlen. Szükségünk van a világbéke érdekében egy *összemberiségi*, illetve világméretű érvénységgel bíró etosra”.

„Ehhez a világméretű erkölshöz hívőknek és nem hívőknek egyaránt csatlakozniuk kell, hogy kialakíthassák a *hívők és nem hívők etikai irányítelű világszövetségét*, amit az is sürget, hogy a legfejlettebb társadalmakban egyre nagyobb mértékben terjed a brutalitás...”.

„A világerkölc létrehozásában élenjáró szerepük van a világvallásoknak...” – „Szó nem lehet a világetos kialakításakor egyfajta nyugati modell exportjáról, hanem sokkal inkább a kultúrák és vallások közötti eddigi közös vonások tudatosításáról”.

„Bolygónk szenvedésteli története bizonyítja, hogy törvényekkel, rendelkezésekkel és egyezményekkel még nem alkotható meg a jobb világrend, s nem is kényszeríthető ki... Ezért azt tartjuk, hogy világerkölc nélkül nincs világbéke sem. A vallások közötti béke nélkül nincs béke a nemzetek között sem. Ez nem jelenti azt, hogy egyedül a vallások révén biztosítható a világbéke... De azt igen, hogy a *vallások ellenére nem alakulhat ki bolygónkon tartós és mélyreható megbékélés*. A vallások vezetői súlyos felelősséget viselnek a konfliktusok fanatizmustól való megszabadításáért...”.

(*Evangelische Kommentare*, 1993/8.)

B. L.



## Az egyház öregjei

1Pét 5,1

Péter nyomatékosan hangsúlyozza levelében az öregek szolgálatát. Különös fontossággal írta a presbitereknek és ő, aki az apostolok között első volt, nem szégyenli őket presbitertársnak hívni.

Az öregek szolgálata állandóan hozzátartozott a zsidó élethez. Ők voltak a próféták barátai, a király tanácsadói. Minden falunak és városnak megvoltak a maga öregjei. Szolgálták a zsinagógában. Együtt említik őket a farizeusokkal és írástudókkal.

Az Újszövetségben is fontos szerepet töltenek be. Pál szokása volt, hogy presbitereket rendelt minden gyülekezetbe, ahol prédikált és minden egyházba, amelyet alapított. Ők intézték a gyülekezetek anyagi ügyeit és küldték el a gyülekezetek adományait a jeruzsálemi anya-egyháznak. Megrendítő jelenete az Újszövetségnek Pál búcsúja az efézusi vénektől, akiket Pál az Isten nyája örököinek és a hit védelmezőinek nevez (ApCsel 20,28-29). Ezért a gyülekezet részéről azt kívánta, hogy a presbitéri szolgálatot különösképpen becsüljék. A jól forgolódo presbiterek kettős tisztességre méltassanak, főképpen akik a beszédben és a tanításban fáradoznak (1Tim 5,17).

## A presbiterség kísértése és kiváltsága

1Pét 5,2

Mit vár el Péter a presbiterektől? Elsősorban azt, hogy hivatalukat ne kényszerűségből

vállalják el, hanem szívesen. Van egy szent belső kényszer, melyről Pál beszél: „Jaj nekem, ha az evangéliumot nem hirdetem, mert szükség kényszerít engem” (1Kor 9,16). Másból ezt írja: „A Krisztus szerelme szorongat engem” (2Kor 5,14).

Úgy is el lehet fogadni ezt a tisztséget, mint egy elháríthatatlan, kényelmetlen kötelességet, mint egy terhet. Ezt a presbiternak soha nem szabad megtennie. Arra is ügyelnie kell, hogy ne legyen egyéni haszna hivatalából. Az Urért való szolgálatot nem lehet anyagi haszonért végezni.

Voltak az egyházban olyan emberek, akik a misszionáriusokat azzal vádolták, hogy szolgálatukból anyagi hasznot von. Pál sokszor ismétli, hogy munkájából nem volt egyéni haszna, saját kezével dolgozott, hogy ne terheljen senkit (1Kor 9,12). A Krisztus szolgájának inkább adni kell, mint kapni. Aki Krisztus szolgája, annak fel kell adni szolgálatába a saját életét. Úgy, amint Pál apostol írja: „Semmivel sem gondolok, még az én életem sem drága nekem, csak hogy elvégezhessen futásomat örömmel” (ApCsel 20,24).

## Jákób botja

Zsid 11,21

Olykor a Biblia jelentéktelennek látszó dolgokról tesz említést. Így említi meg, hogy a hásvéti sírban Jézus fejkendője szépen össze volt hajtogatva. Beszél az Ige Pál kabátjáról

és most Jákób botjáról. Úgy hiszem, hogy Jákób életében ez a bot nagy szerepet játszott. Ezért őrizi meg élete végéig. Annyiszor összenövünk lelkileg egy-egy tárggyal. Ezért szoros kapcsolat alakult ki Jákób és a botja között. Ez a bot volt életének kísérője, az Ur jóságának bizonyossága. Olyan drága volt, mint számunkra lehet egy öreg Biblia, vagy egy szék, mely össze van kötve életünk fontosabb eseményével.

Egyszer megemlítette, hogy botjával kelt át a Jordánon. Valószínűleg magával vitte, amikor otthonát elhagyta és ott volt mellette, amikor Béthelben álmot látott. És vele volt, amikor Jabbok révénél tusakodott Istennel a hajnal feljöveteléig. És most ott van a bot a halálos ágya mellett. Botjára hajol és imádkozik. Annyi minden elmúlt, az öreg bot megmaradt. Miért támaszkodott a botjára? Egész életében úgy tekintette magát, mint vándor és vándorlását az öreg bottal a kezében fejezi be.

Tanít minket arra, hogy mi is vándorok vagyunk. Otthonunk „odaát” van, a mennyei Jeruzsálemben.

Dr. Sarkadi Nagy Pál

(Az idézetek a szerző „A hitet megtartottam” c. elmélkedés-kötetéből való, Bp., 1991.)

## „A bölcs asszony építi a maga házát...”

Lekéstem az autóbuzsát, gyalog mentem a Széchenyi utcán. Van ott egy öreg-öreg kis ház, mállik a fala, hullik a vakolat róla, de ez előtt a ház előtt egy anyóka söpörte a szemetet. Tisztára söpörte, nem egyik sarokból a másikba lökte, hanem fényes-tisztára varázsolta a járdát a kopott fűző ház előtt.

Arról nem tehetett, hogy a ház fala mállott, ő a járdára vigyázott. Szép volt az anyóka tisztaságában, és kíváncsi a küzdeni-akarása a rendért, a tisztáért, a szépséért.

Kopott falú ház előtt is lehet tiszta a járda. S a tiszta járdáról nézve megváltozott a kopott falú ház. Emberarcú lett. Szépek látszott. Úgy éreztem: ez a ház nem a hanyagság áldozata, de még csak nem is a szegénységé. Ez a ház talán már több mint száz éve ottlomban benne lakóknak. A vakolata is csak azért hullik, mert már annyi ideje dacol az idővel, a nappal, az esővel, hóval, széllel. Védi az övét, az anyókat is.

S most először életemben nem undorodtam a mállott vakolattól. A ház meglepően kedvelt, kicsit hasonlított az anyókára. Göcsörtös, hiányos falai, mint az anyóka reumás karjai, csak szerettek, csak azt tették, amiért vannak: védtek, oltalmazták a benne lévőket.

Debrecenben annyi ilyen kiöregedett házat lebontottak, mert undorodtak tőlük, nem méltányolták a hosszú évek szolgálatát, lesöpörték őket a létképeől. Biztosan nem volt anyókéjük ezeknek az öreg házaknak. Biztosan nem söpörte senki tisztára a járdát előttük.



Maguk maradvá meghaltak. Nem akadt, aki hitet volna bennük, aki háznak tartotta volna őket, aki szerette volna ezeket a házakat, s a házak meghaltak.

Nemcsak az embereket, a házakat is szeretni kell, mert nélkülük összeroskadnak, elpusztulnak. Emberarcú öreg kis házak! Vajon meddig bírják, meddig adnak menedéket gazdáiknak?

Annyi szemét és piszok között élünk. Kéves az, aki söpörné a járdáinkat. Mindig másokra várunk. Mások takarítsanak, tartsák rendben a várost és törődjenek a körülöttünk lévő világgal...

Uram, taníts vigyázni környezetünkre, hogy ne haljanak meg a házak és a fiúk körülöttünk! Uram, szeretnénk, ha tisztaság lenne körülöttünk, ha szép lenne a városunk, ha itt mindenki jól érezné magát. Adj embereket, akik tesznek is ezért valamit – csak úgy, maguktól –, csak azért, hogy mások örüljenek. Uram, adj erőt arra, hogy a házainkat, ha kicsik is, tudjuk szeretni, becsülni. Ne engedjük meghalni őket!

Dr. Pásztor Jánosné

## PROGRAM PRESBITERI KONFERENCIÁRA

*Tahí 1993. szeptember 27–október 3.*

### Hétfő

*Szept. 27.*

- 15.00 Érkezés, jelentkezés  
16.30 Megnyitó: Balla Tibor főtitkár  
18.00 Vacsora  
19.00 Evangélizáció: Pásztor Gyula lp.  
Bemutató: *Kárpátalja*

### Kedd

*Szept. 28.*

- 8.30 Reggeli  
9.15 Énektanulás  
9.30 Igetanulmány: Németh Tamás lp.  
10.30 „Hiszek egy Istenben...”  
Videó-film  
Megbeszélés: Ablonczy Zsolt  
Zsinati osztályvezető lp.  
13.00 Ebéd  
16.00 Presbiter-képzés Hollandiában  
Dr. Wim Veboom Hirdeni lp.  
(holland)  
Megbeszélés  
18.00 Vacsora  
19.00 Evangélizáció: Pásztor Gyula lp.  
Bemutató: *Szlovákia*

### Szerda

*Szept. 29.*

- 8.30 Reggeli  
9.15 Énektanulás  
9.30 Igetanulmány: Fónagy Miklós  
esperes  
10.30 „Hiszek egy Istenben...”  
Videó-film  
Megbeszélés: Ablonczy Zsolt  
Zsinati osztályvezető lp.  
13.00 Ebéd  
16.00 A presbiter hite és erkölce  
Dr. Szűcs Ferenc theol. prof.  
Megbeszélés  
18.00 Vacsora  
19.00 Evangélizáció: Pásztor Gyula lp.  
Bemutató: *Erdély és Királyság*

### Csütörtök

*Szept. 30.*

- 8.30 Reggeli  
9.15 Énektanulás  
9.30 Igetanulmány: Fónagy Miklós  
esperes  
10.30 „Hiszek egy Istenben...”  
Videó-film  
Megbeszélés: Ablonczy Zsolt  
Zsinati osztályvezető lp.

- 13.00 Ebéd  
16.00 Népfőiskolai kollégium  
feladatai: Kovács Bálint lp.  
Megbeszélés  
18.00 Vacsora  
19.00 Evangélizáció: Pásztor Gyula lp.  
Bemutató: *Délvidék*

### Péntek

*Ókt. 1.*

- 8.30 Reggeli  
9.15 Énektanulás  
9.30 Igetanulmány: Széllné Sebor  
Lilla lp.  
10.30 „Hiszek egy Istenben...”  
Videó-film  
Megbeszélés: Ablonczy Zsolt  
Zsinati osztályvezető lp.  
13.00 Ebéd  
16.00 A presbiter kapcsolata a lelki-  
pásztorral Csorba László lp.  
Megbeszélés  
18.00 Vacsora  
19.00 Evangélizáció: Pásztor Gyula lp.  
Bemutató: *Nyugat-Európa*

### Szombat

*Ókt. 2.*

- 8.30 Reggeli  
9.15 Énektanulás  
9.30 Igetanulmány: Dr. Erdélyi  
Judit főorvos  
10.30 „Hiszek egy Istenben...”  
Videó-film  
Megbeszélés: Ablonczy Zsolt  
Zsinati osztályvezető lp.  
13.00 Ebéd  
16.00 Keresztény tolerancia  
Szabó Dániel főgondnok  
Megbeszélés  
18.00 Vacsora  
19.00 Evangélizáció: Pásztor Gyula lp.  
Bemutató: *Anatólia*

### Vasárnap

*Ókt. 3.*

- 8.30 Reggeli  
9.15 Énektanulás  
10.00 Istentisztelet, úrvacsora  
Ablonczy Zsolt Zsin. ov. lp.  
11.00 A konferencia bezárása:  
Vándor Gyula M. titkár  
12.00 Ebéd

Hazautazás

## KÉRELEM

Szeretettel kérjük Szövetségünk tagjait, akik eddig még nem rendezték tagsági díjuk befizetését, ennek a közeljövőben lehetőségük szerint tegyenek eleget. Támogatásukat és megértésüket köszöni

az Elnökség

## FELHÍVÁS

Szeretettel kérjük gondnok és presbiter testvéreinket arra, hogy presbiteri ülés keretében kérjenek fel egy testvért a

### PRESBITÉRIUMI SAJTÓTUDÓSÍTÓ

szolgálatára. Feladata, hogy lapunkat a gyülekezet fontos eseményeiről, a presbiteri szolgálat helyi formáiról, presbiter véleményéről és életük közérdeket is szolgáló eseményeiről tudósítsák. A beérkező híreknek következő számunkban helyt adunk. Várjuk a presbitériumok döntéseit és a sajtótudósítók műhalmazában jelentkezőt a szövetség címen hírekkel.

#### PRESBITER SZERKESZTŐSÉGE

1092 Budapest  
Ráday utca 28.

Köszönettel és  
áldáskívánnal

AZ ELNÖKSÉG

A „Presbiter” című lap a Magyar Református Presbiteri Szövetség hivatalos időszaki kiadványa. Megjelenik évente hat alkalommal. A szerkesztőbizottság tagjai: dr. Bodolay Géza, dr. Ritók Zsigmond, Hegyi-Füstös István, Fapp Vilmos, Vándor Gyula, Füle Lajos. Felelős szerkesztő: Békeli Lajos. Felelős kiadó: Nagy Ferenc József. Szerkesztőség: Magyar Református Presbiteri Szövetség Irodája, 1092 Budapest, Ráday u. 28. Készült az AMEKO Kft. nyomdájában. – 93/101. Felelős vezető: Kovács Gábor. Egy példány ára: 20,- Ft.